

VÉGRENDELETÉBEN IS EGYSÉGES MAGYAR ÁLLAMOT KÉRT ERDÉLY FEJEDELME

A békét kierőszakoló Bocskai István

Bocskai Istvánt 1605. szeptember 14-én a megyesi országgyűlésen a három erdélyi nemzet fejedelmévé választották. Az ő érdeme, hogy másfél évtizedes öldöklés után létrejött a Habsburg és az oszmán birodalom közötti béke.

(folytatás a 34. lapszámunkból)

→ DR. GARDA DEZSŐ

Erdélyben kezdetben nem sok visszhangot keltett Bocskai István Habsburg-ellenes küzdelme. A közelmúlt emlékei túl erősek voltak ahhoz, hogy a lakosság megérthesse Bocskai politikai pálfordulásának horderejét. A magyar nagyúr kezdetben nem sokat törődött a Királyhágón túli eseményekkel. A három nemzet gyanakvással figyelte Báthori Zsigmond volt bizalmasának tevékenységét. 1604 végéig Erdélyben kevesen csatlakoztak a Bocskai által vezetett felkeléshez. Erdély Habsburg császári biztosai hátha is támadhatták volna Bocskai tiszántúli seregét, hiszen 5000 főnyi rendes katonasággal és a székelyeknek több ezres, Basta generálisnak felküldt kontingensével rendelkeztek. A Habsburgok azonban bénultan figyelték, mint adta át az őrség egymás után Jenőt, Lugost, Karánsebest a „lázdó” Bocskai tisztjeinek.

Székely támogatás

Bocskai István jól tudta: Erdély birtoklása a székelyektől függ, ezért megüzente a székelyeknek, hogy megtartja őket visszaserzett szabadságukban, és cserébe semlegesítségüket kéri. Bocskainak csak 1605 januárjában jutott ideje arra, hogy kelet felé is figyeljen. Gyulaffy László – Bocskai István névleges erdélyi főkapitánya – 4000 emberrel ostrom alá vette Szatmárt, és január 21-én el is érte az erődítmény megadását. Ezzel megnyílt az út Erdélybe. A székelyek a februári székelykeresztúri nemzetgyűlésen váratlan lelkesedéssel Bocskai mellé álltak, aki válaszképpen hivatalos oklevélben erősítette meg „régí szabadságaikat”. A székelység 1605 februárjának elején Székelykeresztúron szervezte meg gyűlését. Ott töltötték be az üresedésben lévő főtisztségeket, főgenerálissá választották Petki Jánost. A megbeszélésen határozta el, hogy Bocskai István mellé állnak – feltételekkel. Ezek között szerepelt, hogy a fejedelem tartsa meg őket régi szabadságukban. Továbbá kérték, hogy amit a közelmúlt zavaros éveiben elkövettek, azért kapjanak közbocsánatot, illetve saját soraikból választhassanak tiszteket. Bocskai fogadta a székely követeket, és a sárospataki várban 1605. február 16-án szabadságlevelet állított ki, amelyben biztosította őket követeléseik betartásáról. Cserében azt kívánta, hogy a székelyek esküdjenek hűséget neki és a hazának.

Az erdélyi fejedelemmé választott Bocskai István

Nyárádszeredában 1605. február 21-én a magyar nemesek és a széke-

Bocskai István szobra Nagyszalontán. Erdély egykori fejedelmét tisztelet övezi szerte a Kárpát-medencében

lyek együtt döntöttek Bocskai István fejedelemmé választása mellett. A szászok és néhány magyar nemes a császári helyőrségek támogatásával Bocskai ellen szövetkeztek. A Habsburg-pártiaknak Albert Huet volt a szellemi vezérük, seregeiket azonban Rácz György irányította. Sikertől kihasználniuk azt a tényt, hogy Gyulaffy mindössze ezer lovassal érkezett Gyulafehérvárra, és inkább a helyi erőkre támaszkodva próbálta elfogadtatni Bocskai Istvánt Erdély fejedelmének. 1605. május 18-án az Ebesfalván gyülekező székely-magyar hadat Rácz Györgynek sikerült rajtaütésszerűen szétvernie. Ezután vette át a kezdeményezést Bocskai.

Rácz György 1605. június 14-én csatát veszített. A szászok belátták, hogy értelmetlen a további ellenállás, és behódoltak. Bocskai augusztus 27-én ünnepélyesen bevonult Meggyesre, majd a maradék császárhű katonaság Segesvárot keresett menedéket. Az ellenállók 1605. szeptember 9-én szabad elvonulás fejében megadták magukat. Kapitulációjukkal Erdélyben Bocskai István ténylegesen megszerezte a hatalmat.

1605. szeptember 14-én a megyesi országgyűlésen, mindhárom erdélyi nemzet nevében, egyhangúlag iktathatták be Bocskai Istvánt Erdély fejedelmi tisztségébe. Az új uralkodó, Erdély kormányzását a partiumbeli nemesúrra, Rákóczi Zsigmondra hagyta. Ő maga nem sokkal a diéta munkálatainak befejezése után visszasietett Magyarországra. A legfontosabb feladatot akarta elvégezni: a magyarság számára biztosítani a békét.

Valós székely szabadságjogok

Bocskai uralkodásának két utolsó esztendejében átértékelte és méltányolta a székelyek szolgálatainak értékét két erdélyi fejedelemmé megszerzésében. Az általa kiadott szabadságlevélnek reális értéke volt. Nem kívánt semmiféle adófizetést a székelyektől, csupán hadiszolgálatot, de azt is méltányos arányban. A magyarországi harctereken 1605 folyamán kevés volt a szé-

kely, ott főleg a hajdúk harcoltak, akik mindenünnen kiűzték a Habsburgokat. 1606 elején, amikor a bécsi béke tárgyalásai megindultak, szűk sége volt a hadi készenlétre. Ezért 1606. március 9-én Kassáról írt levelében a székelység részéről 2000 veresbe öltöztetett gyalogot, jó puskásokat és 2000 válogatott jó lovas kopjást, 500 gyalogost és 200 lófőt kért Erdély védelmére.

Erdély fejedelme a közszekelyek szabadságának védelmezésében is kitűnt. 1606. június 22-én arról rendelkezett, hogy a székely tisztek ne engedjenek a közszekelyek közül senkit «nemes uraimtól» szabadságában hábor gatni, jobbbágyá tenni. Összel azt írta Petki Jánosnak, hogy „a székelység felől szer telen sok panaszok jönnek előnkbe”, hogy a kapitányok, királybírák mód nélkül való dolgokkal terhelik őket, hogy a nemesség sokat közüli jobbbágyává tett. 1606. december 1-jén a székelyektől azt kérte, hogy a visszaéléseket jelent sék neki. Halálos ágyán sem feledkezett meg róluk, és 1606. december 8-án Kassáról ezt írta a székelyek főkapitányának: „minthogy a székelységet szabadságokban meg akarjuk tartani, hagyjuk kegyelmednek, hogy szabadságokban kicsintől fogva nagyig kegyelmed őket minde nek ellen megoltalmazza.”

A bécsi és a zsitvatoroki béke

A bécsi-prágai udvarral megindult tárgyalások nehezen haladtak. Bocskai híveinek egy része hallani sem akart a megegyezésről. Főleg a Tisza-vidéki és volt partiumbeli urak tiltakoztak az ellen, hogy Magyarországot visszaadják a Habsburg császárnak. Így gondolkodott a hajdúk többsége is, akiknek életeleme volt a katonai élet és a fosztogatás. A fejedelemnek sok gondot okozott saját katonaságának féltelen zsákmányvársága, hiszen minden kilengés az ő személyének lejárását szolgálta. Ezért ha kellett, velük is erőszakot alkalmazott, több hajdúvezért kivégeztetett. A végső megoldás azonban csak a béke irányába vezethetett. 1605. december 12-én letelepítette a kollektív nemességgel fölruh-

FORRÁS: WIKIPÉDIA

zott gyaloghajdúkat. A lovasokra 1606. szeptember 2-án került sor. Debrecen környékének lakatlan pusztasággá vált részében hét falu helyét adta nekik.

Habsburg részről többször próbálkoztak orgyilkosok révén megoldani a „Bocskai-kérdést”, de próbálkozásaik sikertelenek maradtak. Miután a Habsburg-ház helyzetét a pénztelenség és a hajdúk folytatódó ausztriai beütései tarthatatlanná tették, Mátyás főherceg a császár előzetes beleegyezése nélkül elfogadta Bocskai feltételeit. 1606. június 23-án Bécsben írták alá a békét, amely a következőket tartalmazta: helyreállították az Erdélyi Fejedelemség get, a Részek (Partium) határát nyugatabbra tolták (Szatmár, Szabolcs, Ugocea és Bereg megyék, illetve Tokaj vára a növekedés). A királyi Magyarországon helyreállították a vallásszabadságot, s elfogadták azt az elvet, hogy az országos tisztségekre csak magyarokat nevezzenek ki.

A bécsi béke után az oszmán birodalommal való békekötés következett. Az új perzsa háborúval és a sorozatos lázadásokkal küszködő törökök hajlottak a megegyezésre, s Bocskai István közvetítésével a két császári udvar is felvállalta a béke megkötését. A határok ott maradtak, ahol a hadseregek pillanatnyilag állottak (Kanizsánál és Eger felé a törökök, Nógrádban és Maros mentén a keresztények jutottak előbbre). 1606. november 15-én megkötötték a két birodalom közötti zsitvatoroki békét.

A tizenöt éves háború mérlege

A másfél évtizedes öldöklő háború 1606 végén fejeződött be. A katonai mérleg majdnem egyensúlyt mutatott. A kortársak fölismerték a hosszú vérengzés egyik legfontosabb tanulságát: az oszmán birodalom képtelen korábbi katonai teljesítményeit megismételni. A hódító háborúkat a nagy földrajzi távolságok megakasztották. A Földközi-tengeren az 1571-es lepantói győzelem óta a keresztény flotta kiegyenlítették az oszmánok fölényét. Mivel a török társadalomnak éltető eleme volt a folytonos terjeszkedés, a hanyatlás nem maradt időleges jelenség.

Erdély szempontjából a mérleget Bocskai végrendeletének szövege adja meg: „...meghagyom, s írom, szeretettel intvén mind az Erdélyi és Magyar Országí Híveinket az egymás között való szép egyezsége. Atyafíú szeretetre az Erdélyiekért, hogy Magyarországtól, ha más fejede lemség alatt lesznek is, el ne szakadjanak. A Magyarországiakat, hogy az erdélyieket tőlök el ne taszítsák, tartsák ő atyjokfiainak, és ő véreknek, tagoknak... Valameddig a Magyar Korona a németnél léssen, és a Magyar Királyság is a németeken forog, mindenkor szükséges és hasznos egy magyar fejedelmet Erdélyben fenn tartani, mert nekik is oltalmokra, javokra léssen. Ha pedig Isten azt adná, hogy a Magyar Korona, Magyar országban magyar kézhez kelne, úgy az erdélyieket is intjük, nem attól elszakadnának, vagy abban ellent tartanának, de őt seggélyék tehetségek szerént, és egyenlő értelemből azon Korona alá a régi mód szerént adják magokat...”

(folytatjuk)

→ **Bocskai uralkodásának két utolsó esztendejében átértékelte a székelyek szolgálatainak értékét erdélyi fejedelemmé megszerzésében. Az általa kiadott szabadságlevélnek reális értéke volt. Nem kívánt semmiféle adófizetést a székelyektől, csupán hadiszolgálatot, de azt is méltányos arányban. A magyarországi harctereken 1605 folyamán kevés volt a székely, ott főleg a hajdúk harcoltak, akik mindenünnen kiűzték a Habsburgokat.**